

Danuta Stawasz

Uniwersytet Łódzki
Wydział Zarządzania
Katedra Zarządzania Miastem i Regionem
danuta.stawasz@uni.lodz.pl

Wawrzyniec Rudolf

Uniwersytet Łódzki
Wydział Zarządzania
Katedra Zarządzania Miastem i Regionem
wawrzyniec.rudolf@uni.lodz.pl

KULTURA I JEJ WPŁYW NA ROZWÓJ SPOŁECZNO-GOSPODARCZY ŁODZI

Streszczenie: Rozwój miasta jest efektem wpływu wielu czynników, które pozostają pod większą lub mniejszą kontrolą władz samorządowych. Kreowanie polityki lokalnej to bezpośrednie i pośrednie oddziaływanie na czynniki zorientowane przede wszystkim na osiągnięcie korzyści dla mieszkańców. Opracowanie na ma celu identyfikację współzależności zachodzących między kulturą a rozwojem społeczno-gospodarczym miasta. Autorzy dokonali rozważań teoretycznych oraz zastosowali metodę studium przypadku, ilustrując omawiane zjawiska na przykładzie miasta Łodzi, które wykorzystuje kulturę w procesach generowania rozwoju oraz kreowania marki terytorialnej. Artykuł pokazuje potencjał kultury w procesach rozwoju terytoriów oraz rekomenduje jej pełniejsze wykorzystanie przez władze samorządowe nie tylko w procesach komunikowania z mieszkańcami, czy potencjalnymi użytkownikami, ale również w procesach katalizowania potencjałów rozwoju miast.

Słowa kluczowe: kultura, kultura a rozwój miasta, przemysły kreatywne, Europejska Stolica Kultury.

JEL Classification: R5, H83.

Wprowadzenie

Podstawą wszelkiego działania oraz postępu cywilizacyjnego jest sfera kultury wykształcona przez kolejne pokolenia mieszkańców danego terytorium. Coraz częściej ekonomiści zwracają uwagę, iż od niej zależą warunki bytowe oraz poziom konkurencyjności miasta i jego otoczenia [Sanetra-Szeliga, 2013, s. 372]. Kultura związana z danym terytorium w wyraźny sposób rzutuje na dalsze możliwości intensyfikacji postępu i pozytywnych przemian.

W dobie globalizacji następuje przeobrażanie bazy gospodarczej miast przemysłowych w kierunku szeroko rozumianych usług, co w wymiarze ekonomicznym ujmowane jest jako przejście od fordyzmu do postfordyzmu [Scott, 2011]. Proces ten, związany także z budowaniem gospodarek opartych na wiedzy, nie byłyby możliwe, a zapewne nie tak szybki, gdyby sfera kultury przynależna społeczeństwu nie podlegała ewolucji i wskazywała na możliwości stosownych zmian. Globalizacja gospodarki przejawiająca się wzrostem mobilności kapitału, zasobów siły roboczej, intensyfikacją wymiany międzynarodowej, elastycznością akumulacji, nowym międzynarodowym podziałem pracy, intensywnością rozwoju nowych technologii i innowacji w zasadniczy sposób przeorganizowała struktury bazy ekonomicznej wielu współczesnych miast [Anders-Morawska, Rudolf, 2015; Błaszczyk, 2015].

Nie wchodząc głębiej w wyjaśnianie relacji i zależności zachodzących między zasobami, sferą aktywności gospodarczej i globalizacją a rozwojem miasta, można, a w zasadzie należy zwrócić uwagę na jeszcze jeden czynnik przesądający o procesach miastotwórczych, jest nim właśnie sfera kultury [Dungey, 2004; Scott, 2004; Lloyd, 2006]. Ścisłe się ona wiąże z instytucjami, w których podejmuje się kluczowe decyzje co do sposobów i możliwości gospodarowania w krajach/miastach, ale instytucje te oraz ramy ich funkcjonowania stanowią zawsze pochodną kultury danego społeczeństwa.

Celem opracowania jest identyfikacja współzależności zachodzących między kulturą a rozwojem społeczno-gospodarczym miasta. Postawione problemy badawcze dotyczą wykazania, czy i jakie efekty zewnętrzne generowane są przez sektor kultury oraz czy sfera ta stanowi podstawę dla rozwoju przemysłów kreatywnych, odznaczających się wysoką wartością dodaną. Ponadto zaprezentowane rozważania koncentrują się na wyjaśnieniu, w jakim stopniu kultura może przyczynić się do przezwyciężenia sytuacji zapaści gospodarczej miasta.

1. Metodyka badań

W opracowaniu wykorzystano metodę osadzonego studium przypadku [Yin, 2009], czyli miasto osadzone w kontekście historycznym, społeczno-gospodarczym i kulturowym. Autorzy stosując dobór celowy, wybrali miasto z wiodącą w przeszłości funkcją przemysłową, gdzie przemiany społeczno-gospodarcze po zmianie systemu gospodarczego zmusiły je do poszukiwania nowej drogi rozwoju. Specyfiką Łodzi jest też to, że jej rozwój w ujęciu historycznym nie wykazywał cech ewolucyjnych, a przebiegał skokowo. W polityce

rozwoju miasta, zwłaszcza po roku 2006 widoczny jest nacisk na wykorzystywanie potencjału kulturowego, co w pełni uzasadnia przedmiotowy wybór Łodzi, która w niedalekiej przeszłości stanowiła ośrodek przemysłu tekstylnego.

W procesie badawczym wykorzystano literaturę krajową i zagraniczną dotyczącą roli kultury w rozwoju społeczno-gospodarczym. Dokonano analizy zapisów dokumentów planistycznych, takich jak strategia rozwoju miasta, lokalna polityka rozwoju kultury, strategia marki miasta, innych raportów i statystyk GUS. Dokonano przeglądu stron internetowych łódzkich instytucji kultury oraz ich statutów.

W procesie badawczym wykorzystano materiał empiryczny w postaci transkrypcji wywiadów bezpośrednich z menedżerami kultury. Wywiady te zostały przeprowadzone w roku 2018 w łódzkich instytucjach kultury w ramach projektu pt. „Współpraca administracji publicznej z instytucjami kultury w kontekście budowania marki miasta” realizowanego na Wydziale Zarządzania Uniwersytetu Łódzkiego w latach 2017-2018. Wypowiedzi te umożliwiły lepsze zrozumienie lokalnych uwarunkowań oraz pozwoliły na identyfikację tych instytucji kultury, które posiadają najbardziej wymierny wpływ na rozwój tzw. przemysłów kreatywnych na terenie badanego miasta.

2. Kultura i jej wymiary

Kultura jest terminem wieloznacznym, różnie interpretowanym przez przedstawicieli różnych nauk. Najczęściej określana jest jako całokształt materialnego i duchowego dorobku społeczeństwa. Na kulturę w ujęciu materialnym składają się wytwory człowieka, technika, umiejętności praktyczne. Wówczas możemy traktować o osiągnięciach społeczności mających odzwierciedlenie w budynkach i budowlach, książkach, obrazach, rzeźbach, układach przestrzennych, umiejętnościach i rozwiązaniach technicznych itp. W przypadku kultury niematerialnej (duchowej) można mówić o sposobach myślenia, symbolach, wzorach zachowania, współpracy, motywowania do działania, solidarności, wiedzy, piśmiennictwie, sztuce, prawie, pięknie, poczuciu dobra. Człowiek tworzy kulturę, a także jest odbiorcą wytworów wpisujących się w termin „kultura innych członków społeczeństwa”, którego jest częścią [Karwińska, 2013]. Społeczności krajów czy też miast wytworzyły swoistą kulturę, która podlega ewolucji, nadążając za współczesnymi wielopłaszczyznowymi przeobrażeniami. Kultura jest podstawą regulacji stosunków społecznych, elementem składającym się na jakość życia i w takim rozumieniu nie ma charakteru wartościującego. Jest

dziedziczona społecznie, a obejmuje swoim zakresem wszystkie rytuały religijne, normy społeczne, wyznawane powszechnie wartości oraz dorobek materialny.

Rozpoznanie związków zachodzących między sferą kultury a gospodarką pozwala zrozumieć, dlaczego w pewnych uwarunkowaniach kultura przyczyniła się do rozwoju społeczno-gospodarczego kraju/miasta albo pozwoliła na przetrwanie kryzysowego okresu. J. Wilkin [2016b, s. 8] stwierdza, że gospodarka to część kultury, gospodarowanie jest silnie zakorzenione w kulturze, człowiek pozostaje w związku kulturą, w kulturze tkwią najważniejsze instytucje o dużej trwałości i znaczeniu (np. uniwersytety, kościoły), mające silny wpływ na efektywność gospodarowania. Kultura nadaje znaczenie pojęciom, procesom i kształtuje rzeczywistość społeczną. Determinuje jakość życia.

Instytucje są najważniejszymi wytworami życia społecznego i wyznaczają podstawy zachowań ludzi [Wilkin, 2016a; Stawasz, 2017]¹. Podlegają ewolucji, co wynika z uczenia się i zmiennych warunków, w jakich funkcjonują społeczności. Zmiany instytucjonalne umożliwiają i wyznaczają rozwój społeczno-gospodarczy, natomiast inercja i niesprawność instytucji to hamulec rozwoju. Mechanizmy rynkowe zależą od jakości i spójności instytucjonalnych ram jego funkcjonowania. System instytucjonalny rozumiany jako układ skomplikowanych powiązań wyznacza przestrzeń, jak i bodźce ludzkiego działania, a gospodarowanie jest zanurzone i zakorzenione w kulturze, zaś kultura nadaje znaczenie pojęciom, procesom, wartościom (np. własność, sprawiedliwość, zaufanie mają odmiennie znaczenie w różnych kręgach kulturowych). Pojęcie równowagi instytucjonalnej dobrze wyjaśnia kwestie trwałości i zmienności oraz systemów gospodarczych, przy czym trzonem równowagi instytucjonalnej staje się kultura. Podstawowa teza sprowadza się do stwierdzenia, że najistotniejszy wpływ na zachowania człowieka mają trzy ośrodki oddziaływania: rynek, państwo i kultura. Kultura w wymiarze społeczności poszczególnych krajów charakteryzuje się wielkimi różnicowaniami, nadaje konkretne znaczenie kategoriom instytucjonalnym, w tym takim jak: własność, prawo, wartość pracy, sprawiedliwość i inne [Wilkin, 2016b, s. 8].

Nowoczesne narody wyznają wartości sprzyjające rozwojowi, a tradycyjne – wartości hamujące wpływające na rozwój. Wszelkie reformy instytucji formalnych nie będą zaś skuteczne, dopóki nie zmienią się zwyczaje, idee i przyzwyczajenia składające się na kulturę [Dominiak, Wasilczuk, Starnawska, 2016,

¹ Instytucje w tym rozumieniu to: instytucje tworzące rynek, instytucje sfery regulacyjnej, instytucje stabilizujące rynek, instytucje osłonowe, które tworzą skomplikowany system powiązań między różnymi podmiotami i ludźmi, warunkując ich zachowania.

s. 41]. Zatem kultura (społeczna i administracyjna) wywiera istotny wpływ na sprawność działania podmiotów gospodarczych i organizacji funkcjonujących w miastach, regionach, krajach, jest jednym z zasadniczych czynników przesądzających o efektywności wykorzystywania zasobów w procesach gospodarczych.

3. Kultura jako czynnik rozwoju miasta

Sektor kultury reguluje stosunki między uczestnikami życia w mieście oraz dostarcza usługi mające zaspakajać szereg potrzeb mieszkańców, inwestorów, turystów itp. [Scott, 1997]. Konsumpcja dóbr kultury wytworzonych na danym obszarze może też wpływać na całą lokalną czy regionalną społeczność, która nie bierze udziału w „transakcji”. Należy tu nawiązać do koncepcji efektów zewnętrznych. Koncepcja ta opisuje wpływ transakcji między oferentem i konsumentem na osoby trzecie. W świetle tej koncepcji kultura wzbogaca nie tylko konsumentów, ale jest źródłem efektów zewnętrznych, które stają się odczuwalne przez ogół społeczeństwa. Mogą one mieć pozytywny albo negatywny charakter, choć należy przyznać, że w przypadku sektora kultury dominują efekty pozytywne. W ekonomice kultury rozróżnia się efekty oddziałujące na życie gospodarcze poprzez popyt i podaż [Borowiecki, 2004]. Dla przykładu, dzięki tzw. turystyce kulturalnej miasta, w których występują unikatowe obiekty i układy architektoniczne oraz odbywają się znaczące wydarzenia kulturalne, po prostu szybciej się rozwijają, albowiem rozwija się zarówno strona podażowa (oferta hoteli, gastronomii, przemysłu pamiątkarskiego, turystycznego itp.), jak i wzrasta popyt na usługi i żywność [Sheng, Wang, 2017].

W wyniku konsumpcji usług kultury powstają również wielorakie efekty zewnętrzne po stronie popytu. Uczestnicy kultury, często korzystając z takich usług, stają się bardziej kreatywni, innowacyjni, przedsiębiorczy, krytyczni wobec otaczających ich zjawisk społecznych i gospodarczych. Konsumenci kultury mogą również pośrednio oddziaływać na swoje środowiska społeczne, na grupy odniesienia i przekazywać wybrane treści zasłyszane czy postawy zaobserwowane podczas uczestniczenia w rozmaitych wydarzeniach kulturalnych. Równie często podnoszą konkurencyjność organizacji prywatnych, publicznych i społecznych, w których pracują, a nowe inwestycje w zakresie obiektów badawczo-rozwojowych, nowoczesnych przedsiębiorstw czy innych aktywności lokowane są w ośrodkach, w których oferta kulturalna plasuje się na wysokim poziomie.

Literatura odnosząca się do społecznych funkcji kultury pozwala na zidentyfikowanie następujących kategorii pozytywnych efektów zewnętrznych zwią-

zanych z konsumpcją dóbr kultury [Strycharz, 2013, s. 179]: stymulacja pomysłów kreatywnych i wyobraźni, dostarczanie standardów estetycznych, poprawa postaw społecznych odbiorców, pobudzanie do dyskusji oraz krytycznej oceny rzeczywistości. Dodać w tym miejscu można: zmianę zainteresowań i sposobu spędzania czasu wolnego, wzrost zdolności do absorpcji nowych produktów, zwracanie uwagi na estetykę miejsca, ład i porządek przestrzeni publicznych, docenianie walorów środowiska naturalnego, stosunek do dóbr publicznych. Zgodnie z wywodem A. Tofflera [1986, s. 365] kultura trzeciej fali „[...] nastawiona jest na zmianę i rosnącą różnorodność – próbuje połączyć ze sobą nowe poglądy na природę, ewolucję i postęp; nowe, bogatsze koncepcje czasu i przestrzeni oraz zespolenie redukcjonizmu i całościowości z nową przyszłością”. Zatem kultura łączy społeczności i osiągnięcia poprzednich pokoleń z tym, co ważne tu i teraz oraz wywiera istotny wpływ na formułowanie nowej spistości i elegancji rodzącej się kultury przyszłości.

Konsumpcja dóbr kultury jest celem samym w sobie, przyczynia się do rozwoju intelektualnego odbiorcy, wyzwala pozytywne emocje, pozwala na przeżycie czegoś wyjątkowego, stymuluje procesy twórczego myślenia. Poziom kreatywności społeczeństwa determinuje zaś zdolność do tworzenia i dostosowywania się do nowych warunków ekonomicznych. Przejawia się to w zmianie struktur gospodarczych w kierunku rozwoju przemysłów kreatywnych, odznaczających się wysoką wartością dodaną [Głowacki, 2017].

4. Łódź – miasto czterech kultur

Łódź z przełomu XIX i XX w. to miasto bez ksenofobii. Występują tu i współgrają cztery ważne kultury: polska, żydowska, niemiecka i rosyjska. Miasto dzięki inwestycjom przedstawicieli tychże kultur już pod koniec XIX w. stało się tekstylną potęgą w Europie, metropolią słynną na świecie jako ośrodek przemysłu włókienniczego (bawełnianego, wełnianego).

Rozwój Łodzi dokonał się w fenomenalnie szybkim tempie. Na początku XIX w. liczba ludności Łodzi wynosiła w przybliżeniu 2 tys. mieszkańców, a pod koniec tego wieku już ok. 300 tys. Gospodarka Łodzi w XIX w. i w pierwszej połowie XX w. nosiła wszelkie cechy systemu otwartego, o licznych powiązaniach zagranicznych. Łódź, jako duże miasto przemysłowe, powstała w wyniku zainwestowania w tym właśnie miejscu przede wszystkim kapitału zagranicznego. Napłynął on wraz z ludnością niemiecką, żydowską oraz w mniejszym stopniu rosyjską. Wraz z kapitałem zostały przeniesione i zaadaptowane zagraniczne

wzorce dotyczące produkcji, technologii wytwarzania, pracy, organizacji, mentalności, kultury itp. Łódź w tym czasie to miasto globalne, z licznymi powiązaniem gospodarczymi z zagranicą. Tutejszy przemysł działał dzięki zagranicznym surowcom i materiałom, głównie zaś na potrzeby i zamówienia zagranicznych rynków zbytu (przewaga rynku rosyjskiego). Z tego okresu pozostały w Łodzi oryginalne układy architektoniczne oraz budownictwo fabryczne, wille i pałace fabrykantów, osiedla robotnicze. Stanowi to ogromny zasób kulturowy miasta, który obecnie jest wykorzystywany zarówno w kształtowaniu marki miasta, jak i rozwoju nowych funkcji dochodotwórczych.

Głęboki kryzys lat 90. XX w. spowodowany upadkiem przemysłu włókienniczego i przedsiębiorstw innych przemysłów, pracujących na rzecz przemysłu włókienniczego, stał się przyczyną kryzysu łódzkiej gospodarki. Jednym z pośrednich atraktorów przyczyniających się do tego kryzysu był brak rozwiniętego sektora usług, a przede wszystkim usług wyższego rzędu [Stawasz, 2000, s. 214]. Jednakże blisko 30 lat zmian we wszystkich sferach funkcjonowania miasta pozwoliło na wyjście z głębokiego kryzysu społeczno-gospodarczego. Wykorzystując wewnętrzny potencjał oraz podejmując stosowne działania zmierzające do pozyskania zewnętrznego kapitału, udało się łódzkiej gospodarce wyjść z fazy depresji, przełamać monokulturę przemysłu lekkiego, stworzyć klimat sprzyjający stymulowaniu procesów rozwojowych. Udało się doprowadzić do istotnych przekształceń struktury gospodarczej i zbudowania zdywersyfikowanego systemu społeczno-gospodarczego. W dużym stopniu do pozytywnych zmian przyczyniła się sfery kultury, chociażby poprzez wykształcenie nowych pokoleń łódzian, otwartych na innowacje, przedsiębiorczych i kreatywnych. Nowa gospodarka Łodzi daje stabilne podstawy dalszego rozwoju miasta – relatywnie jest odporna na zjawiska kryzysowe [Stawasz, 2016].

Łódź (na koniec 2018 r. – 687 tys. mieszkańców, stopa bezrobocia – 5,6%) to trzecia największa metropolia w Polsce, która przeszła w ciągu ostatnich lat znaczącą przemianę na płaszczyźnie ekonomicznej, urbanistycznej oraz społecznej. Z jednego z największych ośrodków przemysłu włókienniczego w Europie przekształca się w centrum usług dla biznesu oraz nowych technologii. Przedstawicielami tych nowych sektorów w Łodzi są globalne firmy, takie jak: Infosys, Philips, Fujitsu, DXC Technology, TomTom czy Nordea. Szacuje się, że zatrudnienie w sektorach nowoczesnych usług dla biznesu przekroczy w 2020 r. 300 tys. [ABSL, 2017]. Co więcej, m.in. dzięki inwestycjom wielu producentów urządzeń elektronicznych, takich jak BSH, Indesit czy Dell, do Łodzi wraca również przemysł i produkcja. Dzięki swojej korzystnej lokalizacji w centrum

kraju, a tym samym całego regionu Europy Środkowo-Wschodniej, Łódź oraz cała aglomeracja łódzka stały się jednym z najważniejszych ośrodków logistycznych w Europie.

Łódź jest również jednym z najważniejszych ośrodków akademickich w Polsce z ok. 75 tys. studentów na 20 uczelniach. Największymi z nich są Uniwersytet Łódzki, Politechnika Łódzka, Uniwersytet Medyczny w Łodzi, Łódzka Szkoła Filmowa, Akademia Sztuk Pięknych czy Akademia Muzyczna [www 1]. Dane statystyczne dotyczące wielkości zatrudnienia w Łodzi okresie 2010-2016 jednoznacznie wskazują na wzrost znaczenia sektora usług w gospodarce miasta. W okresie tym odnotowano wzrost zatrudnienia w sekcjach takich jak: handel o 8%, transport i gospodarka magazynowa o 10%, zakwaterowanie i gastronomia o 12%, informacja i komunikacja o 24%, działalność profesjonalna, naukowa i techniczna o 63% (BDL).

5. Kreatywna rola kultury w Łodzi

Łódź słynie z licznych obiektów zabytkowych, w tym budynków przemysłowych (137), budynków użyteczności publicznej (132), cmentarzy (17), domów mieszkalnych (1742), klasztorów i kościołów (38), pałaców i willi (166), układów urbanistycznych (15). Funkcjonują tutaj liczne instytucje kultury, w tym 10 teatrów (z 4894 miejscami na widowni), filharmonia, 23 instytucje kultury (centra kultury, domy i ośrodki, kluby, świetlice), 34 galerie sztuki, 22 muzea, 6 kin stałych (7340 miejsc na widowni), ogród botaniczny, palmiarnia, ogród zoologiczny [Statystyka Łodzi, 2016]. Najznakomitsze, przyczyniające się do rozświetlania miasta, tradycyjne instytucje kultury to: Muzeum Sztuki, Filharmonia, Teatr Wielki, Teatr Jaracza – podległe samorządowi województwa oraz Teatr Powszechny, Teatr Nowy, Teatr Muzyczny, Muzeum Kinematografii, Centralne Muzeum Włókiennictwa czy dzielnicowe domy kultury – podległe samorządowi miasta Łodzi. Obok publicznych instytucji kultury na terenie miasta funkcjonują mniej liczne instytucje prywatne i społeczne, choć trzeba przyjąć, że ich dotychczasowy wpływ na rozwój kultury w mieście jest nie mniej ważny. Odbiorcami ich działalności są głównie młodsze roczniki łódzkiego społeczeństwa, co wpływa na ich postawy i stosunek do kultury.

W ciągu ostatniej dekady pojawiły się nowo utworzone miejskie instytucje kultury, które nadały nową rolę sektorowi kultury w Łodzi, rolę związaną z inicjowaniem, kreowaniem czy inspirowaniem mieszkańców, czy szerzej – użytkowników kultury do działania. Te nowe instytucje są tworzone w oparciu

o takie wartości, jak otwartość, autonomia i partycypacja. Początek świadomego powiązania sektora kultury z rozwojem miasta to okres ubiegania się o tytuł Europejskiej Stolicy Kultury (ESK). Stało się to możliwe, kiedy w roku 2006, dwa lata po przyłączeniu do UE 10 nowych krajów członkowskich, Komisja Europejska opublikowała nowy kalendarz do roku 2019, wskazując kraje, które w poszczególnych latach otrzymały możliwość goszczenia ESK (Decyzja nr 1622/2006). Innowacją wobec wcześniejszych kalendarzy było przyjęcie, że każdego roku nie jeden, jak to było praktykowane dotychczas, a dwa kraje (miasta) miały stać się na okres roku Europejską Stolicą Kultury. W roku 2016 ESK miały organizować Hiszpania i Polska. Łódź od samego początku podjęła dynamiczne działania zorientowane na mobilizację środowiska lokalnego na rzecz budowania oferty dla organizowania ESK [Rudolf, 2008]. W okresie 2008-2010 kultura została ściśle powiązana ze strategicznym rozwojem miasta oraz stała się istotnym elementem programu marki miasta na lata 2010-2016 [Strategia Zarządzania Marką Łódź..., b.r.]. Miasto ma sprzyjać rozwojowi przemysłów kreatywnych, a obowiązującym sloganem stało się uniwersalne hasło: „Łódź Kreuje”.

Jednak za kluczowy element zmian należy uznać proces powstawania i rozwoju instytucji, które w długim okresie mają zmienić trzecie co do wielkości miasto w Polsce, niegdyś zagłębie przemysłu tekstylnego, a dziś kształtujące nową tożsamość w oparciu o przemysły kreatywne. W artykule wymieniono te relatywnie nowe miejskie instytucje kultury, które w ocenie miejskich menedżerów kultury posiadają największy potencjał w stymulowaniu rozwoju miasta:

- EC1 – Miasto Kultury. Jako instytucja kultury powstała w 2008 r. na mocy umowy zawartej pomiędzy Łodzią a Fundacją Sztuki Świata. W ciągu kilku lat, w ramach tej struktury organizacyjnej, zaczęły funkcjonować dzisiejsze, najbardziej obiecujące filary oferty kulturalnej miasta, takie jak: Centrum Nauki i Techniki EC1, Narodowe Centrum Kultury Filmowej oraz Planetarium EC1. Potencjał tych atrakcji jest już powszechnie doceniany, również dzięki centralnej lokalizacji w centrum miasta w bezpośredniej bliskości nowoczesnego dworca Łódź Fabryczna. Dodatkowo w ramach struktury organizacyjnej EC1 zaczęły działać mające gigantyczny potencjał rozwojowy Centrum Komiksu i Narracji Interaktywnej oraz Łódź Film Commission, której aktywność zaowocowała wprowadzeniem Łodzi filmowej w 2017 r. na listę światowego dziedzictwa UNESCO.
- Fabryka Sztuki jako miejska instytucja kultury funkcjonuje w Łodzi od 2007 r. Powołano ją dla tworzenia i upowszechniania kultury ze szczególnym uwzględnieniem współczesnych praktyk teatralnych oraz sztuk wizualnych.

Natomiast najważniejszym obszarem aktywności tego podmiotu jest tworzenie przyjaznych warunków dla kreatywnych artystów, którzy chcieliby komercjalizować tworzoną przez siebie sztukę. To wspieranie kreatywnej przedsiębiorczości odbywa się przez Inkubator Kultury (Art Incubator), będący integralnym elementem Fabryki Sztuki. Charakterystyczne, poprzemysłowe budynki, w których obecnie działa ta instytucja, tworzą inspirujący klimat dla twórców. Fabryka Sztuki jest współorganizatorem Design Festiwal, który zaczyna być coraz szerzej rozpoznawalny w Polsce i na świecie.

- Centrum Dialogu im. M. Edelmana utworzone zostało w 2010 r. Przedmiotami jego działania są popularyzowanie dorobku różnych kultur oraz promowanie wielokulturowego dziedzictwa Łodzi. Jednym z kluczowych wydarzeń, które organizowane jest przez Centrum, to znany w całym kraju Festiwal Czterech Kultur. Nowa siedziba położona na terenie Parku Ocalałych wyposażona w salę widowiskową sprzyja organizowaniu spektakli, czy spotkań wpisujących się w misję tej instytucji kultury.
- Łódzkie Centrum Wydarzeń funkcjonuje od 2015 r. i corocznie organizuje lub współorganizuje kilkadziesiąt wydarzeń dla mieszkańców i osób odwiedzających miasto. W roku 2018 Łódzkie Centrum Wydarzeń zaczęło działać w formule governance, czyli prowadzić działalność, korzystając ze wsparcia mieszkańców. Centrum postanowiło wyjść naprzeciw łodzianom, którzy mają ciekawe pomysły na kulturalne ożywienie miasta i uruchomiło program „Kultugranty”, w ramach którego dofinansowywane są najlepsze projekty wydarzeń kulturalnych zgłaszane przez wnioskodawców instytucjonalnych, jak i osoby prywatne.

Wymienione instytucje posiadają ogromny potencjał nie tylko w oferowaniu usług kulturalnych, ale generują efekty zewnętrzne, wśród których ważną funkcję posiada efekt wizerunkowy odnoszący się do całego miasta. Efekty te przyniosą miastu dodatkowe wartości nie tylko w postaci skojarzeń z sektorem kultury, ale też ze zmianą mentalności, kreatywnością, innowacyjnością i nowoczesnością.

6. Łódź – miasto przemysłów kreatywnych

W ostatnich latach w Łodzi można zauważyć znaczący rozwój sektora usług o charakterze publicznym i rynkowym. Usługi te rozumiane są w kategorii specjalistycznych usług finansowych, ubezpieczeniowych, informatycznych,

telekomunikacyjnych, giełdowych, spedycyjnych, magazynowych, hotelarskich, gastronomicznych, wystawienniczych, konferencyjnych, związanych z dizajnem, medycznych, kosmetycznych, medialnych (czyli przemysłów kreatywnych), czy też edukacyjno-szkoleniowych związanych z wykształceniem menedżerów dla *high-tech*.

Władze Łodzi i mieszkańcy przyczyniają się do stworzenia nowego wizerunku Łodzi jako miasta kreatywnego i kulturalnego. Proces budowania i wdrażania strategii rozwoju oraz kreowania nowej marki miasta uwzględnia promowanie przemysłów kreatywnych. Duży nacisk kładziony jest na tworzenie miejsc, w których występować będzie ten rodzaj aktywności (łódzkie przykłady ostatnich lat: Off Piotrkowska, EC1, WI-MA Strefa Działań Alternatywnych, wspieranie przemysłu informatycznego, rewitalizacja centrum Łodzi, konkurs: Lokale Dla Kreatywnych) oraz wspomaganie organizacji oryginalnych, innowacyjnych eventów (np. Light Move Festival, Fashion Philosophy Fashion Week Poland, Łódzkie Spotkania Baletowe, Transatlantyk Festival, promowanie murali). Potencjał w tym względzie jest ogromny, od tradycji przemysłowych i architektonicznych XIX-wiecznego miasta poprzez wykorzystywanie wyższych uczelni artystycznych, Uniwersytetu Łódzkiego, Politechniki Łódzkiej, Uniwersytetu Medycznego, klastra medialnego, aktywności targowej i wystawienniczej, imprez i wydarzeń o znaczeniu ponad krajowym. Jeśli uwzględnimy definicję opracowaną przez firmę konsultingową KEA – European Affairs [2017], według której przemysł kreatywny można podzielić na: sektor kultury (tradycyjne dziedziny sztuki i przemysły kultury, których wynik jest czysto artystyczny) i sektor kreatywny (w jego skład wchodzi przemysły i działania, które używają kultury jako wartości dodanej w wytwarzaniu produktów poza kulturalnych), to z pewnością można stwierdzić, że Łódź, dzięki wzmocnionemu w ostatnich latach wsparciu dla tych dwóch sektorów, zasługuje na określenie: „Łódź – Miasto Przemysłów Kreatywnych”.

Wielce pomocne w przekształcaniach w Łodzi są działania rewitalizacyjne, przystosowujące poprzemysłowe obiekty do nowych funkcji. Przykładem może być łódzka Manufaktura (handel, gastronomia, usługi rekreacyjne, noclegi, kultura), Osiedle Księży Młyn (usługi, kultura), OFF Piotrkowska (gastronomia, handel, kultura, gastronomia), kompleks pofabryczny Scheiblera (mieszkania – lofty, usług, biura), Monopolis (w realizacji – gastronomia, handel, kino, biura). Przykłady te przemawiają za stwierdzeniem, że przestrzeń miasta zmienia się, a przy tym dostrzegane są i chronione walory historyczne, architektoniczne i estetyczne wielu budynków i budowli zabytkowej Łodzi.

Podsumowanie

Sfera kultury jest, jak zostało to wykazane w opracowaniu, źródłem efektów zewnętrznych zarówno dla społeczności, jak i dla sfery gospodarczej. Idąc dalej, można bez żadnych ograniczeń uznać, iż bez rozwoju kultury nie ma możliwości kształtowania pożądanych zmian w różnych obszarach życia społecznego i gospodarczego. Przekonanie o znaczeniu kultury powinno skłaniać samorządy miejskie do podejmowania działań zorientowanych na świadome ożywianie miasta, przede wszystkim przez tzw. przemysły kreatywne. Stworzona na te potrzeby nowa infrastruktura łódzkich instytucji kultury (EC1 – Miasto Kultury, Fabryka Sztuki, Centrum Dialogu i wiele innych) oraz inwestycje prywatne w obiekty poprzemysłowe zmieniające ich dotychczasowe funkcje na usługi, handel, gastronomię, biura czy mieszkania dowodzą, że to kultura posiada niekwestionowany wpływ na rozwój społeczno-gospodarczy, a z perspektywy mieszkańców na jakość życia.

W wymiarze ogólnopolskim czy międzynarodowym o atrakcyjności Łodzi nie stanowią tylko tradycyjne instytucje kultury (teatry, muzea, uczelnie artystyczne), ale też nowe instytucje powiązane z przemysłami kreatywnymi. Blisko 30 ostatnich lat historii Łodzi to okres wychodzenia z kryzysu i budowania nowych podstaw ekonomicznych, a sektor kultury nabiera coraz większego znaczenia zarówno dla mieszkańców, jak i dla pozostałych użytkowników miasta.

Polityka władz Łodzi w zakresie kultury znalazła odzwierciedlenie w strategicznym dokumencie Zintegrowana Strategia Rozwoju Łodzi 2020+, w którym kultura została uznana za jeden z trzech najważniejszych obszarów zainteresowania i interwencji. Ponadto obowiązuje dokument Polityka Rozwoju Kultury 2020+ dla Miasta Łodzi, w którym zapowiada się wspieranie organizacji kultury, działań kulturotwórczych, rozwój kapitału kulturowego i kreatywnego itp. Oznacza to, iż władze Łodzi rozumieją wagę kultury, jak czynnika sprawczego postępu i rozwoju cywilizacyjnego miasta.

Literatura

- ABSL (2017), Sektor nowoczesnych usług biznesowych w Polsce 2017, Raport przygotowany przez związek liderów Sektora Usług Biznesowych, Warszawa.
- Aktualizacja polityki rozwoju kultury 2020+ dla miasta Łodzi, Załącznik do uchwały nr LXXV/2049/18 Rady Miejskiej w Łodzi z dnia 19 września 2018 r.
- Anders-Morawska J., Rudolf W. (2015), *Orientacja rynkowa we współzrządzeniu Miastem*, Uniwersytet Łódzki, Łódź.
- Błaszczak M. (2015), *Uprzemysłowienie miasta postfordowskiego jako problem polityczny*, „Acta Universitatis Lodziensis Folia Sociologia”, nr 52, s. 5-25.

- Borowiecki R. (2004), *Perspektywy rozwoju sektora kultury w Polsce*, Oficyna Ekonomiczna, Kraków.
- Decyzja nr 1622/2006/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 24 października 2006 r. ustanawiająca działanie Wspólnoty na rzecz obchodów „Europejskiej Stolicy Kultury” w latach 2007-2019, L 304/1-6.
- Dominiak P., Wasilczuk J.E., Starnawska M. (2016), *Przedsiębiorczość nieproduktywna w świetle ekonomii instytucjonalnej. Analiza zjawiska w Polsce*, PWN, Warszawa.
- Dungey J. (2004), *Overview: Arts, Culture and Local Economy*, “Local Economy”, No. 19(4), s. 411-413.
- Głowacki J. (2017), *Przemysły kreatywne i ich wpływ na gospodarkę* [w:] J. Hausner, A. Karwińska, J. Purchała (red.) *Kultura a rozwój*, Narodowe Centrum Kultury, Kraków, s. 435-454.
- Karwińska A. (2013), *Kultura* [w:] J. Hausner, A. Karwińska, J. Purchała (red.), *Kultura a rozwój*, Narodowe Centrum Kultury, Warszawa, s. 57-80.
- KEA – European Affairs (2017), *Mapping the Creative Value Chains – A Study on the Economy of Culture in the Digital Age*, European Commission, Directorate-General for Education and Culture, Directorate D – Culture and Creativity, Brussels.
- Lloyd F. (2006), *Neo Bohemia. Arts and Commerce in Postindustrial City*, Routledge, London.
- Polityka Rozwoju Kultury 2020+ dla Miasta Łodzi, Załącznik do uchwały nr LIX/1252/13 Rady Miejskiej w Łodzi z dnia 27 marca 2013 r.
- Rudolf W. (2008), *Tytuł Europejskiej Stolicy Kultury 2016 jako szansa, ale i wyzwanie dla polskich miast kandydujących* [w:] T. Domański (red.), *Marketing kultury. Nowe wyzwania oraz nowe kierunki działania*, Wydział Studiów Międzynarodowych i Politologicznych Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 79-90.
- Sanetra-Szeliga J. (2013), *Sektor kultury w integracji europejskiej* [w:] J. Hausner, A. Karwińska, J. Purchała (red.), *Kultura a rozwój*, Narodowe Centrum Kultury, Warszawa, s. 361-380.
- Scott A.J. (1997), *The Cultural Economy of Cities*, “International Journal of Urban and Regional Research”, No. 21(2), s. 323-339.
- Scott A.J. (2004), *Cultural-products Industries and Urban Economic Development*, “Urban Affairs Review”, No. 38(4), s. 461-490.
- Scott A.J. (2011), *Emerging Cities of the Third Wave*, “City”, No. 15(3-4), s. 289-321.
- Sheng L., Wang T.L.J. (2017), *Tourism and Externalities in an Urban Context: Theoretical Model and Empirical Evidence*, “Cities”, Vol. 70(10), s. 40-45.
- Statystyka Łodzi (2016), Urząd Statystyczny w Łodzi, Łódź.
- Stawasz D. (2000), *Współczesne uwarunkowania rozwoju polskich regionów*, Uniwersytet Łódzki, Łódź.
- Stawasz D. (2016), *Determinants, Level and Dynamics of the Service Sector Development in Lodz*, “Acta Universitatis Lodziensis Folia Oeconomica”, nr 2(320), s. 143-160.

- Stawasz D. (2017), *Ekonomia instytucjonalna wobec problemu rozwoju miasta*, „Biuletyn PAN KPZK”, nr 265, s. 7-21.
- Strategia Zarządzania Marką Łódź na lata 2010-2016 (b.r.), Demo Effective Lauching, Kraków.
- Strategia Zintegrowanego Rozwoju Łodzi 2020+, Załącznik do uchwały nr XVIII/824/12 Rady Miejskiej w Łodzi z dnia 25 czerwca 2012 r.
- Strycharz J. (2013), *Organizacje sektora kultury a rozwój* [w:] J. Hausner, A. Karwińska, J. Purchla (red.), *Kultura a rozwój*, Narodowe Centrum Kultury, Warszawa, s. 175-192.
- Toffler A. (1986), *Trzecia fala*, PIW, Warszawa.
- Wilkin J. (2016a), *Instytucjonalne i kulturowe podstawy gospodarowania: humanistyczna perspektywa ekonomii*, Scholar, Warszawa.
- Wilkin J. (2016b), *Kultura a gospodarka – niedocenywanie współzależności*, Referat konferencyjny „Ekonomiczna pozycja Europy w świecie i możliwości jej trwałego rozwoju”, PAN, Komitet Prognoz „Polska 2000 plus”, Warszawa.
- Yin R.K. (2009), *Case Study Research. Design and Methods*, SAGE, Los Angeles.
- [www 1] https://uml.lodz.pl/files/public/dla_biznesu/dla-inwestora/Lodz_Real_Estate_Market_2018.pdf (dostęp: 18.07.2018).
- [www 2] https://uml.lodz.pl/files/public/dla_biznesu/kreatywna/strategia_zarzadzania marka_lodz_na_lata2010-2016.pdf (dostęp: 24.07.2018).
- [www 3] https://uml.lodz.pl/files/public/dla_biznesu/dla-inwestora/Lodz_Real_Estate_Market_2018.pdf (dostęp: 18.07.2018).

CULTURE AND ITS IMPACT ON THE SOCIAL AND ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE CITY OF ŁÓDŹ

Summary: There are many factors that remain under greater or lesser control of local authorities that effect the development of the city. Local policy creation is a direct and indirect impact mainly on factors oriented primarily at achieving benefits for residents. The study aims to demonstrate the important role of culture in the socio-economic development of the territory. The authors have made theoretical considerations and applied the case study method illustrating the discussed phenomena on the example of the city of Łódź, which uses culture in the processes of generating development and creating a territorial brand. The paper shows the potential of culture in the development processes of territories and recommends its wider usage by local governments not only in the processes of communication with residents or potential territorial users, but also in the processes of catalysing the potential of urban development.

Keywords: culture, culture and city development, creative industries, European Capital of Culture.